

ТЕМА 7: АНТИКОРУПЦІЙНА ОСНОВА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

План:

1. Види та ознаки корупційних правопорушень.
2. Етичні ризики в роботі правоохоронця: попередження та нейтралізація.
3. Система антикорупційних органів в Україні.
4. Роль громадського контролю у боротьбі з корупцією.
5. Профілактика корупції на рівні особистої професійної культури.
6. Механізми внутрішнього контролю та запобігання конфлікту інтересів.
7. Зарубіжний досвід протидії корупції в правоохоронній сфері.
8. Виховання антикорупційної свідомості у майбутніх фахівців.
9. Відповідальність за корупційні правопорушення.

Перелік ключових термінів і понять: корупція, корупційне правопорушення, хабарництво, зловживання владою, конфлікт інтересів, неправомірна вигода, подарунок, підкуп, службове становище, декларування доходів, антикорупційна експертиза, етичні ризики, професійна чесність, транспарентність, підзвітність, доброчесність, антикорупційна свідомість, службова дисципліна, громадський контроль, викривач, внутрішній контроль, запобігання корупції, моніторинг способу життя.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке корупція та які її основні ознаки у правоохоронній діяльності?
2. Які види корупційних правопорушень найчастіше зустрічаються у правоохоронній сфері?
3. Що включають етичні ризики в роботі правоохоронця та як їх мінімізувати?
4. Які антикорупційні органи функціонують в Україні та яка їх компетенція?

5. Яку роль відіграє громадський контроль у боротьбі з корупцією в правоохоронних органах?

6. Які заходи профілактики корупції можуть застосовуватися на особистому рівні?

7. Що таке конфлікт інтересів та які механізми його запобігання існують?

8. Які міжнародні стандарти антикорупційної діяльності застосовуються в Україні?

9. Яку відповідальність несуть правоохоронці за корупційні правопорушення?

10. Які форми внутрішнього контролю використовуються в правоохоронних органах?

11. Який зарубіжний досвід протидії корупції може бути адаптований в Україні?

12. Як формується антикорупційна свідомість у майбутніх правоохоронців?

13. Які етичні принципи протидіють корупційній поведінці?

14. Що включає система запобігання корупції в правоохоронних органах?

15. Які індикатори свідчать про корупційні ризики в професійній діяльності?

Тести для самоконтролю:

1. Корупція у правоохоронній діяльності - це:

а) використання службового становища для отримання неправомірної вигоди

б) недбале виконання службових обов'язків

в) порушення трудової дисципліни

г) неетична поведінка в колективі

2. Який із наведених проявів НЕ є корупційним правопорушенням?

а) прийняття подарунка вартістю понад встановлену законом межу

б) використання службового автомобіля для особистих потреб з дозволу керівництва

в) зловживання владою в особистих інтересах

г) незаконне втручання в діяльність інших органів

3. Конфлікт інтересів виникає, коли:

а) приватний інтерес правоохоронця впливає на об'єктивне виконання службових обов'язків

б) працівник не погоджується з рішенням керівництва

в) виникає суперечка між колегами

г) змінюється законодавство

4. До системи антикорупційних органів України НЕ належить:

а) Міністерство внутрішніх справ

б) Національне антикорупційне бюро України

в) Національне агентство з питань запобігання корупції

г) Спеціалізована антикорупційна прокуратура

5. Яка функція громадського контролю є найважливішою у боротьбі з корупцією?

а) моніторинг діяльності правоохоронних органів та виявлення порушень

б) призначення керівників правоохоронних органів

в) розслідування кримінальних справ

г) прийняття управлінських рішень

6. Що НЕ належить до заходів профілактики корупції на особистому рівні?

а) приховування інформації про доходи родини

б) дотримання етичних стандартів

в) відмова від неправомірної вигоди

г) підвищення професійної компетентності

7. Який вид відповідальності передбачено за корупційні правопорушення?

- а) кримінальна, адміністративна, дисциплінарна, цивільно-правова
- б) лише кримінальна
- в) лише дисциплінарна
- г) моральна та етична

8. Який документ є основним для декларування доходів правоохоронця?

- а) декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави
- б) довідка про доходи
- в) трудова книжка
- г) особиста справа

9. Що таке «етичний ризик» у правоохоронній діяльності?

а) ситуація, яка може призвести до порушення етичних норм або корупції

- б) небезпека для здоров'я працівника
- в) можливість дисциплінарного стягнення
- г) зміна місця служби

10. Яка країна є прикладом ефективної боротьби з корупцією?

- а) Сінгапур
- б) Сомалі
- в) Венесуела
- г) М'янма

11. Механізм внутрішнього контролю включає:

- а) перевірки, аудит, моніторинг діяльності працівників
- б) громадські слухання
- в) журналістські розслідування
- г) соціологічні опитування

12. Викривач (*whistleblower*) - це особа, яка:

- а) повідомляє про корупційні діяння в органах влади
- б) займається журналістськими розслідуваннями
- в) очолює антикорупційну організацію
- г) представляє інтереси підозрюваних

13. Який із принципів НЕ є основою антикорупційної політики?

- а) конфіденційність усіх службових дій
- б) прозорість та відкритість
- в) підзвітність та відповідальність
- г) доброчесність та верховенство права

14. Антикорупційна експертиза проводиться для:

- а) виявлення корупціогенних норм у законодавстві
- б) оцінки професійних якостей працівників
- в) визначення рівня заробітної плати
- г) атестації правоохоронців

15. Яка з перелічених дій є проявом доброчесності правоохоронця?

- а) відмова від подарунку, що може вплинути на об'єктивність
- б) приховування інформації про порушення колег
- в) лояльність до корупційних схем заради збереження місця роботи
- г) формальне виконання обов'язків

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте законодавство України щодо запобігання корупції (Закон України «Про запобігання корупції», Кримінальний кодекс України). Визначте основні види корупційних правопорушень, які можуть вчинятися правоохоронцями, та відповідальність за них. Результати оформіть у вигляді таблиці з колонками: вид правопорушення, нормативна база, санкції.

2. Розробіть кодекс етичної поведінки для підрозділу правоохоронного органу (на вибір: слідчий відділ, патрульна поліція, оперативний підрозділ). Кодекс має включати принципи доброчесності, правила поведінки у типових корупціогенних ситуаціях, механізми реагування на порушення.

3. Проведіть аналіз резонансних корупційних скандалів у правоохоронних органах України за останні 3-5 років (мінімум 3 випадки). Визначте причини, що сприяли корупції, застосовані санкції, вплив на довіру суспільства. Запропонуйте превентивні заходи.

4. Складіть перелік із 15-20 типових корупціогенних ситуацій, з якими може зіткнутися правоохоронець у професійній діяльності. До кожної ситуації розробіть алгоритм правомірної та етичної поведінки. Оформіть у вигляді методичних рекомендацій.

5. Здійсніть порівняльний аналіз антикорупційних систем трьох країн (наприклад, Сінгапур, Грузія, Данія). Визначте спільні риси та відмінності, ефективні практики, можливості адаптації досвіду для України. Результати представте у вигляді презентації на 10-15 слайдів.

6. Розробіть програму тренінгу з формування антикорупційної стійкості для курсантів/студентів правоохоронних спеціальностей. Програма має включати мету, завдання, тематичний план на 8-10 годин, інтерактивні методи навчання, діагностичний інструментарій для оцінювання результатів.

7. Проведіть анонімне опитування серед студентів/курсантів (мінімум 20 осіб) щодо їх уявлень про корупцію в правоохоронних органах, готовності протистояти корупції, знання антикорупційного законодавства. Проаналізуйте результати та розробіть рекомендації щодо посилення антикорупційного виховання.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Міжнародні стандарти доброчесності правоохоронців: конвенції ООН, рекомендації Ради Європи.

2. Психологічні механізми корупційної поведінки: як чесна людина стає корупціонером.

3. Роль засобів масової інформації та соціальних мереж у викритті корупції в правоохоронних органах.

4. Електронне урядування та цифрові технології як інструменти протидії корупції.

5. Феномен «малої корупції» у повсякденній практиці правоохоронців: причини та наслідки.

6. Корпоративна культура правоохоронних органів як фактор антикорупційної стійкості.

7. Захист викривачів корупції: законодавство та практика реалізації в Україні.

8. Гендерні аспекти корупції в правоохоронній сфері.

9. Економічні наслідки корупції в правоохоронній системі для держави та суспільства.

10. Досвід Сінгапуру у викоріненні корупції: уроки для України.

11. Роль громадських організацій у моніторингу доброчесності правоохоронців.

12. Конфлікт інтересів у правоохоронній діяльності: виявлення, врегулювання, санкції.

Ситуативні задачі:

1. Інспектор патрульної поліції Коваленко зупинив автомобіль за перевищення швидкості. Під час оформлення протоколу водій, який виявився успішним бізнесменом, запропонував інспектору «вирішити питання на місці» та простягнув конверт із грошима. Коваленко відмовився, але водій наполягав, кажучи: «Я знаю, як це працює, всі так роблять. Візьми 2000 гривень і забудемо про цей випадок. Я поспішаю на важливу зустріч». Інспектор знову відмовився, почав складати протокол, але водій почав його знімати на телефон, коментуючи: «Зараз покажу всім, як поліція вимагає хабарі». Колега Коваленка, який був присутній при зупинці, прошепотів: «Може, не варто псувати стосунки з впливовою людиною?».

Які корупційні ризики присутні в цій ситуації? Як має діяти інспектор Коваленко відповідно до антикорупційного законодавства та етичних норм? Які дії водія можуть кваліфікуватися як правопорушення? Як документально зафіксувати спробу підкупу? Які можуть бути наслідки для кар'єри правоохоронця у випадку прийняття хабара та у випадку відмови від нього? Яка роль колеги в цій ситуації та як йому слід було вчинити?

2. Слідчий Петренко розслідує справу про розтрату бюджетних коштів. Підозрюваний - директор комунального підприємства, який є давнім другом батька слідчого та неодноразово надавав родині Петренків безкоштовні

послуги (ремонт квартири, безкоштовне обслуговування в стоматологічній клініці, яка належить його дружині). Під час розслідування батько попросив сина «не дуже ретельно» перевіряти деякі факти, адже «людина завжди допомагала нашій родині». Керівництво не знає про ці зв'язки. Петренко розуміє, що має зібрані докази для підозри, але також усвідомлює, що його об'єктивність може бути під сумнівом.

Який вид конфлікту інтересів має місце в цій ситуації? Які дії має негайно вжити слідчий Петренко відповідно до Закону «Про запобігання корупції»? Чи можна вважати безкоштовні послуги, отримані родиною в минулому, неправомірною вигодою? Які наслідки може мати приховування конфлікту інтересів? Які механізми врегулювання конфлікту інтересів передбачені законодавством? Як має відреагувати керівництво на повідомлення про конфлікт інтересів?

3. Капітан поліції Сергієнко працює в підрозділі, де останнім часом виявлено системні факти корупції: необґрунтоване закриття кримінальних проваджень за винагороду, фальсифікація доказів, «кришування» незаконного бізнесу. Керівник підрозділу, майор Іваненко, є організатором цієї схеми і залучає до неї нових працівників. Сергієнку натякнули, що «час визначатися - або з нами, або шукай іншу роботу». Кілька співробітників, які відмовилися брати участь у схемі, були звільнені під різними приводами. Дружина Сергієнка чекає другу дитину, сім'я має кредит на квартиру. Капітан знає про існування лінії довіри НАБУ та механізм захисту викривачів, але побоюється за свою безпеку та роботу.

Які етичні та правові дилеми стоять перед капітаном Сергієнком? Які механізми повідомлення про корупцію передбачені українським законодавством? Які гарантії захисту надаються викривачам? Які ризики несе мовчання про відомі корупційні факти? Як має діяти правоохоронець, який опинився в корумпованому середовищі? Які інституції можуть забезпечити захист викривача та його родини?

4. Оперативний працівник Марченко під час службового розслідування виявив, що його колега, лейтенант Ткаченко, систематично отримує «подарунки» від власників розважальних закладів на підконтрольній території: абонементи у фітнес-клуб, сертифікати в ресторани, знижки на послуги. Ткаченко пояснює, що це «звичайна вдячність за чесну службу» і що вартість кожного подарунка не перевищує встановленої законом межі. Він також зазначив, що всі в підрозділі знають про ці «традиції», і навіть керівництво іноді приймає подібні знаки уваги. Марченко розуміє, що формально закон не порушується, але такі відносини створюють залежність і можуть перерости в корупцію.

Чи є прийняття подарунків у наведеній ситуації корупційним правопорушенням? Які критерії дозволеного та забороненого подарунка встановлені законодавством? Які корупційні ризики містить ситуація систематичного отримання «дрібних» подарунків? Як має діяти Марченко - повідомити керівництво, звернутися до антикорупційних органів чи обговорити ситуацію з колегою? Які превентивні заходи можуть запобігти подібним ситуаціям у підрозділі? Яка роль керівництва у формуванні антикорупційної культури?

5. Слідчий Онищенко отримав анонімне повідомлення про те, що його безпосередній керівник, начальник слідчого відділу підполковник Кравченко, володіє нерухомістю та автомобілями, вартість яких значно перевищує його офіційні доходи за останні 10 років. Анонім надав детальну інформацію з посиланням на відкриті реєстри та фотографії. Онищенко перевіряв інформацію і підтвердив її достовірність. Водночас Кравченко є досвідченим професіоналом, завдяки якому розкрито багато резонансних справ, і користується повагою в колективі. Онищенко розуміє, що повідомлення про можливу корупцію керівника може зруйнувати його власну кар'єру та погіршити психологічний клімат у колективі.

Чи є наявність нерухомості, невідповідної офіційним доходам, ознакою корупції? Які обов'язки має правоохоронець, якому стала відома інформація

про можливе корупційне правопорушення колеги/керівника? До яких органів може звернутися Онищенко з цією інформацією? Які ризики несе бездіяльність у такій ситуації? Як збалансувати професійну лояльність та обов'язок протидіяти корупції? Які механізми перевірки декларацій і моніторингу способу життя існують в Україні?